

Pratarmė

29 žurnalo *Colloquia* numeris gana spontaniškai susiformavo kaip vientisas medžiagos korpusas, kuriame atsitiktinumai tapo dėsningi, o dėsningumai ženkliai, ir publikacijas susiejo natūralios sąsajos ir sankabos.

Žurnalą atveria du straipsniai, skirti Pirmos Lietuvos respublikos (1918–1940) literatūrai ir Kauno miesto fenomenui. Viktorija Šeina, remdamasi Vladimiro Toporovo mitopoetiniais miesto tyrimais, interpretuoja klasikiniame Vinco Mykoliaičio-Putino romane *Altorių šešėly* ryškėjantį slogų Kauno dvasinį klimatą. Šiuo metu kone vienintelė tarpukario Kauno jidiš literatūros tyrėja Akvilė Grigoravičiūtė pirmą kartą nuodugniai pristato lietuvių literatūrologijoje iki šiol menkai žinomą mokslinę informaciją apie žydų literatūros padėtį ir plėtrą ne Vilniaus krašte, apibūdina XX a. 4-ojo dešimtmečio kokybinį kaunietiškos jidiš literatūros pakilimą ir modernizaciją.

Net keturi straipsniai naujais rakursais skvarbo sovietmečio rašytojų kūrybą ir koreguoja bei papildo lietuvių literatūros istorijoje svarbiais tapusių vardų ir kūrinių suvokimą. Elena Baliutytė nagrinėja Lenino premijos laureato poeto Eduardo Mieželaičio žmogaus sampratos variantus (gnostinį, krikščionišką ir chtoninį). Autorė daro išvadą, kad poemos *Žmogus* herojus, sovietmečiu deklaruotas ir garbintas kaip prometėjiškas, yra Prometėjas-nugalėtojas, jis neturi maišto programos ir tampa sočiu, banaliu miesčioniu. Jūratė Čerškutė anksčiau literatūrologijoje netaikytu kinematografiniu *rašiomono* pasakojimo konstravimo aspektu žvalgo Ričardo Gavelio romaną *Vilniaus pokeris* (1989) ir jo interpretavimui taiko dekonstrukcinius pasakojimo interpretacijos principus. Sovietmečio tyrimų arealui taip pat priklauso tarpdalykinis Ramutės Rachlevičiūtės straipsnis apie dailininko Vytauto Kalinausko XX a. 7-ojo dešimtmečio nutylėtų tapybos darbų subtilų erotiškumą ir siurrealumą. Dailininkas Kalinauskas iliustravo knygas, kūrė spektaklių scenografiją, o jo kūrinių sąsajos su literatūra driekiasi per siurrealizmo tėvo André Bretono romaną *Nadža* ir savotiškai koresponduoja su Imeldos Vedrickaitės siurrealizmo apraiškų analize rašytojo Sauliaus Tomo Kondroto kūryboje. Akcentuodama manipuliacinę galios diskursą, Vedrickaitė tyrinėja, kaip rašytojas savo prozoje dekonstruoja galios instanciją. Iš šių keturių straipsnių ryškėja, kokiais originaliais būdais sovietmečiu buvo plečiami galiojė idėjiniai ir estetiniai limitai.

Šiuolaikinį literatūros etapą reprezentuoja du straipsniai. Vienas iš jų užgriebia lietuviško kino, kitas – rinkos elementų veikimo kultūroje sferas. Gitanai Vanaigaitei straipsnyje „Vandos Juknaitės *Stiklo šalis*: pasakojimo struktūra literatūroje ir kine“ rūpi aprašyti tos pačios istorijos pasakojimą skirtingomis medijomis. Autorė konstatuoja, kad rašytoja ir režisierė (Janina Lapinskaitė to paties pavadinimo filme) specifinėmis priemonėmis kuria pasakojimus, kurie tampa dviejomis skirtingomis istorijomis. Nerijus Brazauskas analizuoja skirtį tarp šiuolaikinio lietuvių romano populiarumo ir „populiariojo romano“, atkreipia dėmesį į populiariosios literatūros plūsmo priežastis ir funkcionavimo ypatybes literatūros lauke.

Recenzantai šiame numeryje vertina tris etapinius leidinius. Gintaras Lazdynas recenzuoja metodologijų įvairovei Lietuvoje paliudyti skirtą stambų tomą *XX amžiaus literatūros teorijos: Konceptualioji kritika* ir polemiskai klausia: „ar svetimų kraštų sunokintas vaisius ir mūsų sąmonė yra to paties kokybinio būvio“; ar knygoje egzistuoja teorinės kompetencijos ir praktinio jos įkūnijimo dermė? Recenzentas kvestionuoja kai kurių metodologijų konkretaus pritaikymo lietuvių literatūrai veiksmingumą, regėdamas mechaninį, o ne organinį tokio taikymo pobūdį. Inesa Szulska apžvelgia, ką lenkų adresatui byloja Varšuvoje išleistas penkiolikos lietuvių literatūrologų straipsnių rinkinys *Laiko sužeisti: Šiuolaikinė lietuvių literatūra*, pateikiantis poezijos, prozos, dramos, dokumentinės literatūros, esė tyrimus ir literatūros tautinės tapatybės problemas Lietuvoje XX a. pabaigoje–XXI a. pirmuoju dešimtmečiu. Loreta Jakonytė kolektyvinę monografiją *Antanas Škėma ir slinktytys lietuvių literatūroje* vertina kaip kokybiškai naują rašytojo kūrybos tyrimų pakopą.

Diskusijoje apie akademinių raštų leidybos problemas dalyvavę solidžių leidyklų atstovai ir kvalifikuoti tekstologai aktualizavo opiausius tokių leidinių parengimo sudėtingumo ir nepopuliaraus klasikos funkcionavimo klausimus. Kaip pastebėjo diskutantai, keletą metų kvalifikuotai dirbęs ir parengęs gerą klasiko tomą darbštuolis nesulauks tokio susidomėjimo, kaip panelė, nuvažiavusi pusmečiui į Londoną ir parašiusi esė. Bet solidžius raštus būtina ramiai ir nuosekliai leisti, nes nacionalinio paveldo moksliniai tyrimai ir leidyba formuoja šalies filologinę kultūrą ir turi įtakos bendram visuomenės kultūros lygiui.

Rusų literatūrologė Natalija Ivanova, Donatos Mitaitės kalbinama apie literatūros mokslo ir kritikos santykius, teigia, kad „literatūrologija suteikia kritikai to, ką dirbantys kine vadina „kadro giluma“. Redkolegija viliasi, kad „kadro gilumos“ intencijų nestokoja visos šio numerio publikacijos.

JURATĖ SPRINDYTĖ